

De kleren van de keizer

L.J.P. Buijs, A. Knoester en A.M.M. Kolodziejak*

De omvang van de budgettaire problematiek van het derde kabinet-Lubbers is veel groter dan in het kader van de recent behandelde Tussenbalans is 'opgelost'. Dit is de centrale boodschap van het Jaarverslag 1990 van de Nederlandsche Bank. Volgens de auteurs leidt het huidige kabinetsbeleid daarom op termijn tot circa 150.000 extra werklozen ten opzichte van het regeerakkoord. Vooral omdat de internationale economische ontwikkeling onzekerder is geworden, is het de hoogste tijd dat ons land zich met de overheidsfinanciën in het Europese gareel voegt.

In het sprookje van de nieuwe kleren van de keizer, loopt de keizer trots, rechtop maar spiernaakt voorop in een optocht met achter hem de hovelingen die een denkbeeldige sleep dragen¹. Opeens roept iemand: "Kijk de keizer eens! Hij heeft geen kleren aan!". Toen durfden de andere mensen ook. Ze stootten elkaar aan, lachten en wezen naar hun blote keizer. De keizer zelf had eindelijk door dat hij bedrogen was. Maar als een echte keizer liet hij niets merken. Nog trotser liep hij voorop alsof hij de mooiste kleren droeg die er waren!

Zo ongeveer zit het ook met de budgettaire kaders van het derde kabinet-Lubbers. Toen minister van Financiën Kok vorig jaar op de derde dinsdag van september zijn *Miljoenennota 1991* presenteerde werden hierin slechts structurele budgettaire maatregelen ter grootte van f 5,5 miljard voorgesteld. Al heel snel rekende de president van de Nederlandsche Bank het kabinet in de Sociaal-Economische Raad voor, dat de werkelijke budgettaire problematiek hiervan een veelvoud bedroeg. We zijn nu bijna een jaar verder. Het derde kabinet-Lubbers schrijft nog steeds voort alsof het de mooiste kleren draagt die er bestaan en alsof nog niemand geroepen heeft. De president van de Nederlandsche Bank roept in zijn jongste jaarverslag opnieuw. Naar zijn oordeel ligt de totale ombuigingsproblematiek in de orde van grootte van f 20 à 25 miljard. Het kabinet is echter van plan om in het kader van de Tussenbalans maatregelen te nemen ter grootte van f 17 miljard. Wij schrijven hier met nadruk "is van plan", want veel van de voorgenomen maatregelen zijn nog oningevuld gebleven. Zo vertoont volgens Bomhoff de Tussenbalans meer witte vlekken dan een wereldkaart uit 1600².

Verder is in dit verband illustratief dat de directeur van het Centraal Planbureau, toch een autoriteit die het kabinet graag ter wille zou willen zijn, in zijn voorwoord bij het recent verschenen *Economisch beeld 1992*, moest opmerken: "Bij het budgettaire beleid is zo veel mogelijk aangesloten bij de besluitvorming over de Tussenbalans, zij het dat de door het kabinet gewenste beperking van uitgaven voor ziektewet en arbeidsongeschiktheid slechts zeer ten dele (f 0,6 miljard van de f 3,75 miljard) is ver-

werkt, omdat het kabinet nog niet heeft besloten of, en zo ja welke, maatregelen worden getroffen". Het kabinet wil bovendien, in strijd met het regeerakkoord, een omvangrijk deel van de Tussenbalansproblematiek oplossen via een verhoging van de collectieve-lastendruk en wel ter grootte van circa zes miljard gulden. Ten opzichte van de *Miljoenennota 1991* lost het kabinet dus via de Tussenbalans, afgezien van de nog onzekere WAO-maatregelen en de voorgestelde lastendrukstijging, circa acht miljard gulden aan budgettaire problematiek op via ombuigingen op de overheidsuitgaven. Dit is, na bijna negen maanden verder regeren sinds prinsjesdag 1990 en ondanks de zich opeenstapelende tegenvallers, maar f 2,5 miljard extra – ofwel een 1/2% van het nationale inkomen – ten opzichte van de f 5,5 miljard aan structurele maatregelen uit de *Miljoenennota 1991*!

De centrale boodschap uit het *Jaarverslag 1990* van de Nederlandsche Bank is de zojuist genoemde omvangrijke budgettaire problematiek van de overheid. Deze toegenomen aandacht voor de budgettaire beleidscontext waarbinnen de bank moet opereren staat niet op zichzelf maar is de culminatie van een proces uit achterliggende jaren waarin het beleid en de werkzaamheden van de Bank relatief minder aandacht krijgen. Over de achtergrond hiervan laat de president van de Nederlandsche Bank geen misverstand bestaan. De Nederlandsche Bank kan, zoals de achterliggende jaren hebben getoond, wel degelijk een bijdrage leveren aan het oplossen van de onevenwichtigheden van de Nederlandse economie. Maar wegnemen kan zij ze niet, althans niet alleen. Sterker nog, het budgettaire beleid van de overheid kan de positieve bijdrage van het monetaire beleid frustreren. Het gevolg is dweilen met de kraan open.

* De auteurs zijn als resp. toegevoegd docent, hoogleraar economie en universitair docent verbonden aan de vakgroep Toegepaste Economie, faculteit der Beleidswetenschappen van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

1. Hans Christian Andersen, De nieuwe kleren van de keizer, in: L. van der Jagt, *Wie wil er een sprookje*, Den Haag, 1984, blz. 65-71.

2. E.J. Bomhoff, Onfatsoenlijk eindspel van CDA, *NRC Handelsblad*, 29 april 1991.

De stabilisatietaak die zowel op de monetaire als op de budgettaire autoriteiten rust, wordt naar de mening van de president hier en elders in Europa "al te zeer op de schouders van het monetaire beleid gelegd" (blz. 17).

Het is de hoogste tijd dat er in Nederland een serieuze aanpassingslast wordt gelegd bij de overheidsfinanciën. Krachtens de Bankwet 1948 kan de minister van Financiën een zogenaamde aanwijzing geven aan de president van de Nederlandsche Bank. Het *Jaarverslag 1990* manifesteert welhaast een omgekeerd fenomeen: de omgekeerde aanwijzing. De president roept de Nederlandse budgettaire autoriteiten tot de "Europese orde" (blz. 27-29)³. Bijna twintig jaar na 'zijn eigen' 1-procentoperatie als minister van Financiën in het kabinet-Den Uyl, moet hij constateren dat "ons land er nog altijd niet in geslaagd is in zijn publieke financiën afdoende de tering naar de nering te zetten" (blz. 27)⁴. Deze opmerking is niet uitsluitend gericht aan het derde kabinet-Lubbers. Nee: "Deze tijdsduur zelve (sinds de 1-procentoperatie in 1975) en het feit dat Nederland op dit punt duidelijk afwijkt van de andere EG-landen, nopen tot de conclusie dat wij hier van doen hebben met een fundamenteel probleem in onze samenleving".

Duisenberg laat hier en daar duidelijk doorschemeren wat hij in dit verband denkt van het optreden van degenen die zo'n fijne neus pretenderen te hebben voor de fundamentele problemen in onze samenleving, de dames en heren politici. Zo had de voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de PvdA nog een tik op zijn vingers te goeden vanwege zijn in diens ogen misplaatste pleidooi voor een Nederlandse revaluatie ten opzichte van de Duitse mark en een "onafhankelijker rentebeleid"⁵. Zo'n pleidooi, aldus de president, gaat meer en meer lijken op een pleidooi voor een pariteitsaanpassing tussen Zuid-Limburg en de Randstad. Daar mag de heer Wöltgens van zijn partijgenoot nog eens over mijmeren als hij zich tegen het weekend vanuit Den Haag per trein richting Kerkrade verplaatst. Zo kan ook het jaarverslag een zeer gerichte vorm van communicatie zijn.

Stabiliteitsrisico's

Na de optimistische toon in de jaarverslagen 1988 en 1989, is de president van de Nederlandsche Bank in zijn jaarverslag 1990 somber⁶.

Het is niet zozeer het verleden of datgene wat in 1990 werd bereikt wat hem zorgen baart. Zorg baart de sterk onzeker geworden toekomst en volgens de waarneming van de president hebben met name de budgettaire autoriteiten in Nederland op deze opkomende bedreiging van de bereikte stabiliteit tot nu toe bepaald niet vertrouwenwekkend gereageerd. Regering en sociale partners lijken de bedreiging voor onze binnenlandse verworvenheden – een lage inflatie en een sterke concurrentiepositie – die van de internationale ontwikkelingen uitgaat schromelijk te onderschatten, of, wat erger is, niet te willen zien.

Het jaar 1990 was het jaar waarin de Duitse eenwording een feit werd, de Oosteuropese landen na de Sovjetdominantie met veel vallen hun eigen weg probeerden te gaan en de Golfcrisis uitbrak. Terecht wijst de president erop dat gebeurtenissen als deze, die aanmerkelijke economische schokken veroorzaken, opgevangen dienen te worden binnen kaders die sterk genoeg zijn. Om de stabiliteit te herstellen is in-

ternationale coördinatie nodig. Hier wijst de president het Internationale Monetaire Fonds aan als forum bij uitstek voor internationale monetaire-financiële beleidscoördinatie en als instelling die haar leden stimuleert hun beleid af te stemmen op hun internationale verplichtingen neergelegd in de Fondsstatuten (blz. 21). De president wijst aldus naar de internationale kaders waarin de mondiale economische en monetaire onzekerheden kunnen worden opgevangen en teruggedrongen. In feite echter is 1990 inderdaad "een matig coördinatiejaar" geweest⁷. Ook de inmiddels opgedane ervaringen van 1991 wijzen in dezelfde richting waarbij kan worden gewezen op het weinig afgestemde monetaire beleid tussen de VS en Duitsland en de volatiliteit van de dollarkoers.

Voorts duiden de economische ontwikkeling in de Europese Gemeenschap in 1990 – inflatievoeten, begrotingsaldi, betalingsbalanssaldi – evenmin op een groeiende economische convergentie en afstemming (blz. 18). Dit doet echter niet af aan de ons inziens terechte conclusie in het jaarverslag dat de internationale monetaire samenwerking van een ad hoc-karakter een structureel karakter moet krijgen. Het zijn in het jaarverslag 1990 dus minder de verstoringen van de stabiliteit zelf die zorg baren, als wel de thans nog gebrekkige kaders waarbinnen deze kunnen worden aangepakt. De president laat echter duidelijk blijken dat hij een toenemende aandacht constateert om deze kaders te versterken en uit te bouwen, met name door de Europese Economische en Monetaire Unie (EMU). Daarvoor dringt de tijd in een wereld met internationale markten en een Europa dat straks één interne markt met perfecte kapitaalmobiliteit kent. Uiteraard moet echter wel vóór de entree in de door het comité-Delors als zodanig aangeduide tweede fase van de EMU aan een aantal voorwaarden zijn voldaan⁸. Deze zijn in het voorstel voor de tweede fase dat op 1 oktober 1990 door de Nederlandse minister van Financiën aan diens collega's werd voorgelegd, als volgt weergegeven:

- geen lidstaat met een excessief begrotingstekort;
- lage, voldoende geconvergeerde, inflatievoeten;
- nagenoeg gelijke kapitaalmarktrente;
- onafhankelijkheid van de nationale centrale banken en nationale overheden.

3. Zie ook A. Knoester, A. Kolodziejak en A. Muijzers, Gaandeweg tot de Europese orde geroepen, in: P. de Grauwe e.a., *De Europese integratie: vier visies*, WRR, Voorstudies en achtergronden V66, SDU uitgeverij, Den Haag, 1989, blz. 33-80.

4. Zie over de 1%-operatie A.H.E.M. Wellink, De ontwikkelingen in de jaren zeventig en tachtig en enkele daaruit te trekken lessen, in: A. Knoester (red.), *Lessen uit het verleden*, Leiden/Antwerpen, 1987, blz. 338-342; en A. Knoester, *Economische politiek in Nederland*, Leiden/Antwerpen, 1989, blz. 145-147.

5. Ook de minister van Financiën blijkt gelet op recente uitlatingen voorstander te zijn van een 'onafhankelijker' rentebeleid; het Centraal Planbureau plaatst terecht de nodige kanttekeningen (*Economisch beeld 1992*, Den Haag, april 1991, blz. 115-118).

6. Zie E. de Vries, Jaarverslag DNB: kansen en bedreigingen, *ESB*, 10 mei 1989, blz. 462-464; H. Visser, De wereld, één markt. Het verslag van De Nederlandsche Bank over 1989, *ESB*, 9 mei 1990, blz. 420-423.

7. D.E. Ernste, Een matig coördinatiejaar, *ESB*, 24 april 1991, blz. 431.

8. Zie A.M.M. Kolodziejak en A.P.M. Muijzers, Het rapport van het comité-Delors, *ESB*, 3 mei 1989, blz. 438-441.

	1982	1984	1986	1988	1990
Nederland ^a	4,4	3,7	3,8	3,1	3,3
België	11,2	9,3	8,8	6,8	5,6
BRD	3,3	1,9	1,3	2,1	0,5
Frankrijk	2,8	2,8	2,17	1,3	1,0
VK	2,4	3,9	2,4	-0,8	-1,8
Zweden	7,0	2,9	1,3	-3,0	-3,6

a. Inclusief ABP.

Bron: OESO, *Economic outlook*, december 1989; voor Nederland voor 1990 CPB-raming.

	Vorderingentekort	Belasting- en premiedruk
Nederland	-1,3	0,8
België	-5,6	-1,4
BRD	-2,8	-2,0
Frankrijk	-1,8	1,0
VK	-4,2	-2,0
Zweden	-10,6	4,6

Bron: Centraal Planbureau, *Economisch beeld 1991*, Den Haag, 1990.

Boven: tabel 1.
Vorderingentekort collectieve sector in enkele OESO-landen, 1982-1990, in procenten bbp

Niet alleen dient op monetair vlak meer samengewerkt te worden, ook dient in verscheidene landen de aanpassingslast die onevenwichtigheden en verstoringen genereren, te worden herverdeeld in de richting van het budgettaire beleid. De president spreekt in dit verband van een bijstelling van de policy-mix. Net als zijn Duitse collega Pöhl en het IMF, ziet Duisenberg weinig heil in het optillen van de groei door al dan niet gecoördineerde renteverlagingen. Zo stelt de president dat investeringen meer bepaald worden door de winstmogelijkheden en concurrentiepositie dan door verlaging van de reële rente.

Onder: tabel 2.
Mutatie vorderingentekort en belasting- en premiedruk in enkele OESO-landen, 1982-1990, in procenten bbp

Juist de combinatie van internationaal afgezwakken groei en aanwakkerende inflatie beschouwt de president als een zorgwekkende ontwikkeling. Dit verklaart, samen met de zijns inziens nog tekortschietende internationale monetaire en budgettaire integratiekaders, de somberheid van het verslag op het punt van het internationale beeld, ondanks het voor 1992 alweer geraamde lichte aantrekken van de mondiale economische groei. Als de overheidsfinanciën nu eindelijk eens worden gesaneerd, ligt het zelfs voor de hand aan te nemen dat de vooruitzichten slechts tijdelijk minder florissant geworden zijn (blz. 29).

Overheidsfinanciën en loonvorming

Hoewel het beeld van de overheidsfinanciën over geheel 1990 gemeten verbeterde, kiest de president voor dit onderwerp een ongemeen scherpe waarschuwendende toon. Hij heeft er een hard hoofd in dat de benodigde extra ombuigingen op de overheidsuitgaven wel bijtijds gerealiseerd worden. Weliswaar ligt er inmiddels de Tussenbalans met maatre-

Tabel 3.
Ontwikkeling reële loonkosten in de marktsector, 1986-1994

1985-89	1990	1991	1992	1993-94
-0,5	2	3	2	2,25

Bron: Centraal Planbureau, *Economisch beeld 1992*, Den Haag, 1991.

gelen ter grootte van f 17 miljard en heeft de minister van Financiën laten weten dat de Nederlandse overheidsfinanciën verder zullen worden gesaneerd, maar de president lijkt in zijn verslag te zeggen: "Die Nachricht gefällt mir, doch mir fehlt der Glaube!".

Het bankverslag signaleert op het terrein van de overheidsfinanciën een forse trendbreuk. Zo dreigt het financieringstekort van de overheid weer op te lopen. In juni 1990 bedroeg het tekort van het Rijk nog 4,9% van het nationaal inkomen, terwijl het in maart van dit jaar (gemeten als voortschrijdend 12-maandscijfer) was opgelopen tot bijna 7% van het nationaal inkomen. Het kabinet zou, om de doelstelling van het regeerakkoord voor 1991 te halen (namelijk een tekort van 4,75% van het nationaal inkomen) in de resterende maanden van dit jaar derhalve een tekortreductie van 2 procent van het nationaal inkomen moeten realiseren. Dit is binnen de huidige politieke verhoudingen een schier onmogelijke taak.

Dat de financiële problematiek van de overheid nog steeds groot is, blijkt ook uit de tabellen 1 en 2 die zijn ontleend aan het *Economisch beeld 1991* van het Centraal Planbureau.

Het verschil tussen het vorderingentekort en het financieringstekort van de overheid wordt gevormd door netto kredietverlening door de overheid (inclusief aan- en verkopen van effecten en onroerende goederen). De fixatie op de hoogte van het financieringstekort heeft er in de jaren tachtig toe geleid dat het financieringstekort aanzienlijk is gedaald tot 5,25% van het netto nationaal inkomen in 1990. Helaas is hierbij voor een belangrijk deel de weg van de minste weerstand gekozen door staatsbezit te verkopen en de kredietverlening te verminderen.

Om het vorderingentekort internationaal vergelijkbaar te maken dient een correctie te worden aangebracht omdat Nederland de ambtenarenpensioenen niet rechtstreeks betaalt, maar door middel van kapitaaldekking via het ABP financiert.

Vergelijken we het met het ABP geconsolideerde vorderingentekort met het tekort van andere OESO-landen dan blijkt het volgende:

- op het gebied van de tekortreductie zijn alle in de tabel opgenomen landen succesvoller;
- het niveau van het vorderingentekort ligt dichterbij de buurt van andere onderscheiden landen;
- in de beschouwde periode heeft Nederland een (geringe) teruggang in het vorderingentekort van de collectieve sector niet kunnen combineren met een afname van de belasting- en premiedruk; de belasting- en premiedruk is daarentegen zelfs gestegen.

Ook met de loonkosten gaat het de verkeerde kant op. In 1990 stegen de loonkosten per eenheid product voor het eerst in jaren weer en wel met ruim 2,5 procent. Er zijn tal van aanwijzingen dat dit geen incidentele zaak betreft. Volgens het Centraal Planbureau zal de in 1990 opgetreden loonkostenstijging zich ook in de komende jaren continueren.⁹ Uit tabel 3 blijkt dat sinds het aantreden van het der-

9. Centraal Planbureau, *Economisch beeld 1992*, Den Haag, april 1991.

Inschatting van de budgettaire problematiek volgens:

Centraal Planbureau
Economisch beeld 1992
t.o.v. streefwaarden
in het regeerakkoord

De Nederlandsche Bank
Jaarverslag 1990
t.o.v. streefwaarden
in het regeerakkoord

Vermoedelijke uitkomst in 1994

t.o.v. het regeerakkoord

Financieringstekort

(% nationaal inkomen)

0,5

0,5 (1,5)

Collectieve druk

(% nationaal inkomen)

1,1

2,1 (1,1)

*Economische gevolgen op
middellange termijn (5 jaar)*

Economische groei (%)

-0,7 -2,9 -3,6

-0,7 (-2,1) -5,8 (-2,9) -6,5 (-5,0)

Inflatie

-0,0 2,4 2,4

-0,0 (-0,15) 4,8 (2,4) 4,8 (2,25)

Werkgelegenheid bedrijven (%)

-0,45 -1,9 -2,35

-0,45 (-1,35) -3,8 (-1,9) -4,25 (-3,25)

Werkloosheid (% afh. beroepsbev.)

0,35 1,45 1,80

0,35 (1,05) 2,9 (1,45) 3,25 (2,5)

Werkloosheid (x 1000 personen)

21 87 108

21 (63) 174 (87) 195 (150)

de kabinet-Lubbers een duidelijke trendbreuk is opgetreden in de ontwikkeling van de loonkosten. Zowel de Nederlandsche Bank als het Centraal Planbureau waarschuwen dat deze trendbreuk negatieve gevolgen heeft voor de zo gewenste groei van de werkgelegenheid. Bovendien neemt door de loonstijging het inflatietempo weer toe. En hiermee dreigt de zo beruchte loon-prijsspiraal uit de jaren zeventig opnieuw de economische agenda van ons land te gaan bepalen.

De gevolgen van het kabinetsbeleid

Volgens het Centraal Planbureau leidt het huidige kabinetsbeleid, ondanks de voorgenomen maatregelen in het kader van de Tussenbalans, tot een stijgende collectieve druk van 1,1 procent van het nationaal inkomen en tot een stijging van het financieringstekort van 0,5 procent van het nationaal inkomen ten opzichte van de in het regeerakkoord afgesproken doelstellingen¹⁰.

In het bankverslag stelt Duisenberg de omvang van de budgettaire problematiek tot 1994 niet zoals het kabinet doet in de Tussenbalans op *f* 17 miljard maar op *f* 20 à 25 miljard. Als het kabinet geen nadere voorstellen doet om in aanvulling op de Tussenbalans extra om te buigen op de overheidsuitgaven, dan betekent dit dat volgens het bankverslag ofwel de collectieve druk ofwel het financieringstekort met nog eens 1 procent van het nationale inkomen extra toeneemt ten opzichte van de al door het Centraal Planbureau gesignaleerde afwijkingen van het regeerakkoord¹¹. In de praktijk dreigt hierdoor de collectieve druk 2,1 procent (dan wel 1,1 procent) en het financieringstekort 0,5 procent (danwel 1,5 procent) hoger uit te komen dan in het regeerakkoord is afgesproken. Alhoewel over deze tendenties geen misverstand kan bestaan, is er uiteraard over de precieze omvang van de gesignaleerde budgettaire problematiek enige discussie mogelijk. Zo stelt het Centraal Planbureau dat de door haar gesignaleerde stijging van de collectieve lastendruk lager kan uitkomen als de "gewenste, doch nog oningevulde, beperking van ziektewet en arbeidsongeschiktheid volledig wordt gerealiseerd". We kunnen via de media echter bijna dagelijks constateren dat het kabinet op dit punt maar niet tot be-

sluiten kan komen. Hier staat tegenover dat het Centraal Planbureau er in één adem op heeft gewezen hoezeer de door haar wel gekwantificeerde ombuigingen uit de Tussenbalans bijzonder krap – met andere woorden heroïsch – zijn ten opzichte van de realisaties op ombuigingsgebied van de afgelopen tien jaar. Het kabinet heeft recentelijk – naar aanleiding van de zogenaamde kaderbrief voor de begroting van 1992 – besloten tot aanvullende ombuigingen voor 1992 ter grootte van *f* 3,5 miljard.

Dit betreft echter in hoofdzaak het in de tijd naar voren halen van de oplossing van de Tussenbalansproblematiek. Bovendien hebben zowel het Centraal Planbureau als de Centraal Economische Commissie erop gewezen dat de extra budgettaire problematiek voor 1992 niet *f* 3,5 miljard, maar ten minste *f* 5 miljard bedraagt. Ten slotte wijzen wij er met nadruk op dat in de door ons gemaakte berekeningen niet eens is uitgegaan van de in het Bankverslag genoemde bovengrens van de budgettaire problematiek tot 1994 – namelijk *f* 25 miljard – maar van een (lagere) gemiddelde problematiek van *f* 22 miljard. Al met al stevent het derde kabinet-Lubbers rechtstreeks af op een herhaling van de jaren zeventig, toen ons land kampte met oplopende overheidstekorten en stijgende collectieve lasten en – als gevolg van de afwenteling van stijgende collectieve lasten – stijgende loonkosten. Uit diverse berekeningen blijkt dat dit beleid van destijds heeft geleid tot een aanzienlijk lager tempo van economische groei en tot een stijging van de werkloosheid met circa 300.000 personen¹².

Vervolg op blz. 476

10. Zie Centraal Planbureau, op. cit., 1991; Tweede kamer, *Regeerakkoord 1989*, 21132, nr. 8, Den Haag, 1989.

11. We stellen hiertoe de door het bankverslag gesignaleerde problematiek op *f* 22 miljard dat wil zeggen *f* 5 miljard, ofwel 1 procent van het nationaal inkomen, meer dan de problematiek van de Tussenbalans.

12. A. Knoester, Stagnation and the inverted Haavelmo effect: some international evidence, *De Economist*, jg. 131, nr. 4, 1984; Centraal Planbureau, *Centraal economisch plan 1986*, Den Haag, 1986.

Vervolg van blz. 471

Tabel 4 bevat een kwantificering van de economische gevolgen van het huidige kabinetsbeleid, dat wil zeggen van de gevolgen die optreden door de stijging van de collectieve druk en de stijging van het financieringstekort ten opzichte van de in het regeerakkoord afgesproken streefwaarden¹³. Hierbij is onderscheid gemaakt naar de economische gevolgen die kunnen worden berekend op basis van de inschatting van de budgettaire problematiek tot 1994 door respectievelijk het Centraal Planbureau in het *Economisch Beeld 1992* en door de Nederlandse Bank in het *Jaarverslag 1990*.

De resultaten laten zich als volgt samenvatten. Het blijkt dat als gevolg van het huidige kabinetsbeleid de economische groei op middellange termijn aanzienlijk lager uitkomt, gecumuleerd tussen 3,5 en 6,5 procent, dan bij uitvoering van het regeerakkoord het geval geweest zou zijn. Voorts komt de werkloosheid tussen de 100.000 en 200.000 personen hoger uit. Ook op basis van andere studies zijn dergelijke kwantitatieve gevolgen te traceren. Zo liggen de gevolgen voor de werkgelegenheid en de economische groei berekend op basis van het recente proefschrift van Van Sinderen in dezelfde orde van grootte¹⁴.

De conclusie kan derhalve geen andere zijn dan dat het huidige kabinetsbeleid – mede in het licht van

de in het bankverslag 1990 geschetste budgettaire problematiek – op termijn funest is voor de economische groei en de werkgelegenheid en daarmee een herhaling vormt van het beleid dat in de jaren zeventig de economische problematiek juist verergerde in plaats van oploste. Op termijn zal hierdoor de werkloosheid niet conform het regeerakkoord op 450.000 maar op 600.000 personen uitkomen.

L.J.P. Buijs

A. Knoester

A.M.M. Kolodziejak

13. De berekeningen zijn ontleend aan A. Knoester, Supply side economics and the inverted Haavelmo effect, in: E.S. Phelps (red.), *Recent developments in macroeconomics*, vol II, Edward Elgar Publishing Ltd, Cheltenham, 1991; A. Knoester, Supply-side policies in four OECD countries, in: H. Motamen (red.), *Economic modelling in the OECD countries*, Chapman and Hall, Londen/New York, 1988 en A. Knoester, op.cit., 1983.

14. J. van Sinderen, *Belastingheffing, economische groei en belastingopbrengst*, Wolters Noordhoff, Groningen, 1990, blz. 243; Zie ook P. Buitelaar, *Overheidsfinanciën en economische politiek*, Van Gorcum, Assen/Maastricht, 1987.